

AKADEEMILISE TEKSTI KIRJUTAMISE JUHEND: TNR 12, 1,5 JA VALMIS?

Liisa-Maria Komissarov, Helena Lemendik, Eleriin Miilman,
Nele Novek, Betti Marie Peterson, Reena Roos,
Marri-Mariska Tammepõld, Nele Karolin Teiva, Ilona Tragel

Ülevaade. Tänapäeva hariduses on kirjutamisel keskne roll ja seetõttu on oluline ka see, kuidas kirjutamist toetatakse ja juhendatakse. Artiklis anname ülevaate Eesti gümnaasiumide ja ülikoolide uurimis- ning lõputööde juhenditest. Kogusime uurimiseks 60 juhendit ja analüüsisime neid, et näha, mida juhendid tavapäraselt sisaldavad ning millist abi need (üli)õpilasele kirjutamisprotsessi eri etappides pakuvad. Analüüsisist selgus, et juhendites moodustasid sisuteemad ((üli)õpilaste tööde liigid; teema valik; kavandamine; allikate valik ja käsitlemine; ülesehitus; keel ja stiil; eetilised põhimõtted) vaid 22% juhendite kogumahust, ülejäänud 78% oli pühendatud vormistusele jm formaalsetele aspektidele. Sisuteemadest käsitleti kõige sagedamini töö ülesehitust, vähim räägiti töö kavandamisest. Rõhuasetused juhendites viitavad kirjutamise mõtestamisele Eesti haridussüsteemis üldisemalt: tähelepanu pööratakse eelkõige lõpptulemusele ja selle nõuetekohasusele, samas tulemuseni jõudmise protsess jäetakse sageli tagaplaanile.*

Võtmesõnad: tekstiloomine, juhendamine, protsessikeskne kirjutamine, uurimistöö, eesti keel

1. Sissejuhatus

Tänapäeva hariduses on kirjutamisel nii teadmiste loomisel kui ka kontrollimisel keskne roll. Sealjuures nähakse kirjutamist enamasti mitte oskusena iseeneses, vaid vahendina mingite kõrgema tasandi teadmiste saavutamiseks. Ometi ei ole kirjutamine kaasasündinud anne, eriti kaugel sellest on akadeemiliste tekstide kirjutamine, mis algab gümnaasiumis ning saab hiljemalt ülikoolis õppurite tööde standardiks. Mingis žanris pädevaks kirjutajaks kasvamine nõuab teadlikku õppimist ja harjutamist ning sealjuures asjakohast tuge ja juhendamist. Kirjutamise mõtestamine

* Autorite uurimistööd toetas Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi Nikolai, Kadri ja Gerda Rõugu toetusfondi projekt "Protsessikeskne tekstiloomine gümnaasiumis ja ülikoolis: tõenduspõhine teadmus ja praktikad". Projekti raames koostatakse ka üliõpilastele akadeemilise teksti kirjutamise veebipõhine abimaterjal, kus muu hulgas käsitletakse sügavuti kogu kirjutamisprotsessi: kavandamist, allikatega töötamist, mustandite kirjutamist ja töö viimistlemist (kättesaadav aadressil <http://www.teadustekst.ut.ee>).

üksnes meediumina toob sageli kaasa selle, et kirjutamisoskuse arendamisele ei pöörata hariduses piisavalt tähelepanu.

Suhtumine kirjutamisesse koolis mõjutab ka kirjutamisoskuse väärtustamist ühiskonnas laiemalt. Nii tekstide tähendus kui ka nende funktsioon lähtub ajaloolistest ja ühiskondlikest sätumustest. Sealjuures määravad ühiskonnas valdavad arusaamad paljuski ka selle, millele üldsus tähelepanu pöörab ning millest on võimalik rääkida. Haridusel on sealjuures täita kaks olulist rolli: ühelt poolt on haridus vahend, mille kaudu üksikisik pääseb ligi ühiskonnas ringlevatele tööekspeidamistele, kuid samas on haridussüsteem ka poliitiline meede *status quo* säilitamiseks või uute normaalsuste loomiseks (Foucault 2005 [1971]: 35).

Kontrastiivse retoorika seisukohalt mõjutavad (üli)õpilastekstide loomist erinevad kultuuritasandid alates noorte- ja õpilaskultuurist kuni aine-, eriala- ja rahvusliku kultuurini. Rõhutatakse, et kirjutamist uurides on oluline võtta arvesse ka tekste ümbritsevaid ühiskondlikke tavasid, mille tingimustes tekst sünnib. (Connor 2008: 306–308) Selleks et näha, missuguseid kirjutamispraktikaid praegune haridussüsteem võimaldab ja toetab ning milliseid väldib või välistab, anname artiklis (üli)õpilastööde juhendite näitel ülevaate (üli)õpilastele kättesaadavate kirjutamisalaste abimaterjalide hetkeseisust Eestis. Kooli, instituudi, osakonna vm struktuuriüksuse koostatud juhendid on peamisi materjale, millele (üli)õpilased kirjutades toetuvad.

Mõistagi moodustavad juhendid ainult osa kirjalike tööde juhendamise (peale seminaride, kursuste, individuaaltöö juhendajaga jne), küll aga annavad need ülevaate sellest, mida (üli)õpilase töölt oodatakse ning kuidas töö valmimise protsessi ette kujutatakse. Samuti on juhendid institutsionaalsel tasandil reguleeritud ja n-ö tsentraalsemad – võrreldes nt gümnaasiumi valikainega “Uurimistöö alused” või bakalaureuse- ja magistriseminaridega, mis võivad erineda olenevalt iga üksiku õpetaja/õppejõu äranägemisest (kui õppeasutus vastavaid aineid üldse pakub või õppija neid võtab). Lisaks meenutavad gümnaasiumide juhendid sageli stiililt ja ülesehituselt uurimistööd ennast, mistõttu võib neid pidada ka eeskujuks (nt vormistuse või allikate kasutamise kohta).

Kogusime ja analüüsisime 60 avalikult kättesaadavat gümnaasiumide uurimise- ja praktiliste tööde (UPT) ning ülikoolide bakalaureuse- ja magistritööde juhendit, et näha, mida juhendid tavapäraselt sisaldavad ning kuidas need kirjutamisprotsessi eri etappides (üli)õpilasi toetavad. Tulemusi interpreteerime nii selle taustal, mida näitavad kirjutamise ja selle õpetamise kohta teadusuuringute tulemused, kui ka laiemas ühiskondlikus kontekstis: mida näitab analüüsitud juhendite sisu kirjutamise mõtestamise kohta Eesti haridussüsteemis.

Artikkel algab ülevaatega varasematest asjakohastest uurimustest juhendite kohta nii hariduses kui ka muudes valdkondades. Materjali osas näitame, mis põhimõtete alusel valisime uurimusse õppeasutused ja juhendid, ning meetodi osas tutvustame, mida ja kuidas juhenditest otsisime. Analüüsi ja tulemuste osas toome välja juhendite analüüsi märkimisväärseimad leiud nii kvantitatiivselt (siinse uurimuse jaoks asjakohaste teemade esinumus ja proportsioonid) kui ka kvalitatiivselt (sissevaade teemakäsitletusse). Eraldi ülevaate anname allikatest, millele toetuvad gümnaasiumide kirjalike tööde juhendid. Kokkuvõttes aruteluosas asetame tulemused ühiskondlikule taustale.

2. Varasemad uurimused

Kuigi lõputööde juhendeid varem uuritud ei ole, leidub uurimusi, kus vaatluse all on nende juhendite vormiga sarnanevad muud tekstid. Näiteks on koolikeskkonnas uuritud keskkooliõpilastele bioloogialaboris jagatud juhendeid, et leida, kuidas neis käsitletud teemad edendavad uurimistööks vajalikke oskusi (Germann jt 1996). Bioloogia alal on tähelepanu saanud ka ülikooliõpikud, millest otsiti fotosünteesi käsitlevaid osi ja hinnati selle nähtusega seotud oluliste aspektide esindatust (Sánchez, Morcillo Ortega 2022). Siinse teema ja nimetatud uurimuste vahel on ühisjooni: ka neis on fookuses gümnaasiumis või ülikoolis õppijate toetamiseks mõeldud materjalid ning analüüsis on esiplaanil uurijate valitud konkreetsemad aspektid käsitletud teemades.

Siinse uurimuse materjali ja eesmärgiga sarnaseid uurimusi on tehtud kodumasinat kasutusjuhendite kui juhendavate tekstide sisu kohta. Näiteks otsisid Beatriz Pozo Arcos jt (2022) juhenditest, kas seal on olemas masina iseseisva parandamise protsessi etapid, ning Qian Li jt (2020) võrdlesid Hiina ja Lääne kultuuri mõju juhendite sisule. Ka meie otsime oma uurimuses juhenditest teatud etappe, nimelt kirjutamisprotsessi omi, ning seostame tulemused laiema ühiskondliku taustaga.

Enim ühisjooni leidub Karen Bennetti (2009) uurimusega, mis käsitleb akadeemiliste tekstide kirjutamist, sh kitsamalt akadeemilist stiili. Uurimuses otsiti inglise akadeemiliste tekstide tunnuseid akadeemilise stiili juhenditest. Bennetti otsitud tunnused kattuvad siinse uurimuse omadega (vt 4.2): ta on käsitlenud näiteks töö struktuuri ning tööd allikatega (refereerimist ja tsiteerimist). Põhierinevus on valimi suurus: Bennetti uurimismaterjali kuulus 41 akadeemilist kirjutamist käsitlevat paberraamatut sihtrühmast sõltumata (enim oli valimisse jõudnud bakalaureuseastmele mõeldud käsiraamatuid). Uurimuse tulemusena selgus, et ettekujutus akadeemilisest diskursusest eri allikates üldjoontes ühtib, ent varieeruvust on näiteks isikukasutuse nõuetes (mis isiku vormis peaks autor iseendale osutama). Siinse uurimuse fookus on aga enam kvantitatiivsel aspektil, mida toetab juhendite sisuliste sarnasuste ja erinevuste mõningane kvalitatiivne analüüs.

Eestis on UPT-sid analüüsitud mitmes ülikooli lõputöös. Need on keskendunud kas kirjutajale (Kook 2022), aineõpetajale (Roostik 2015) või kirjutatud tekstidele (Soomets 2016), kuid uurimistööde juhendeid pole lähemalt uuritud. Mainitud tööde analüüsist leiab küll viiteid juhendi olemasolule, struktuurile ja selle tõhususele (nt Soomets 2016: 7, Kook 2022: 44), aga juhend pole neis töödes fookuses. Kõige üksikasjalikumalt on juhendite sisu avanud Mari Roostik (2015: 27–31), kes on kirjeldanud lähemalt nelja Tartu gümnaasiumi UPT juhendeid 2014/15. õppeaastast, tutvustanud nende struktuuri ja eraldi välja toonud, mida neis kirjutatakse teaduslikust keelekasutusest. Roostik kirjeldab juhendeid eraldiseisvalt neid kõrvutamata, toob aga kokkuvõtlikult välja juhendite üldised puudujäägid: puudulikud või olematud on neis juhendaja ja/või retsensendi rollide selgitused.

Eelnevast ilmneb, et UPT ja selle protsess on pakkunud huvi, kuid senini on seda meile teadaolevalt käsitletud vaid kolmes magistritöös, mistõttu on uurimist vaja jätkata. Siinne uurimus lisab teemale uue vaatenurga ning täiendab eelmainitud UPT uurimuste tulemusi.

3. Materjal

Uurimismaterjali moodustavad Eesti avalik-õiguslikes ülikoolides ning riigi- ja munitsipaalgümnaasiumides uurimuse tegemise ajal, s.o 2022/23. õppeaastal veebis avalikult saadaval olnud eestikeelsed (üli)õpilaste kirjalike (uurimis)tööde juhendid (n = 60, perioodist 2011–2023), mis jaotuvad võrdselt ülikooli- ja gümnaasiumitaseme vahel. Õppeasutuste valim (vt lisa) on osalt eesmärgipärane: avalik-õiguslikud ülikoolid (n = 5)¹ ja riigigümnaasiumid (n = 16)² valisime kui oma haridustasemel sarnaselt reguleeritud ja sellest tulenevalt eeldatavasti ühtlase hariduskvaliteediga õppeasutused³. Valimi laiendamiseks tegime kõigi munitsipaalgümnaasiumide hulgast juhuvaliku (n = 14) nii, et kogu gümnaasiume puudutav uurimismaterjal jaotuks üle Eesti ega koonduks suurematesse keskustesse. Juhendite loend õppeasutuste kaupa on toodud lisa 1.

Ehkki gümnaasiumide ja ülikoolide juhendeid oli valimis võrdselt (mõlemad 30), erineb nende maht. Analüüsiks valitud gümnaasiumide juhendite kogumaht on 1260 lehekülge. Kõige lühem juhend on 22 lehekülge, kõige pikem 92 lehekülge, mediaanpikkus on 39 lehekülge. Ülikoolijuhendeid on kokku 893 lehekülge. Kõige lühem juhend on kolm lehekülge, kõige pikem 72 lehekülge, mediaanpikkus on 27,5 lehekülge. Seega on gümnaasiumide juhendid üldjuhul pikemad kui ülikoolide omad.

Kui gümnaasiumides on tavapärane, et koolil on olemas üks kirjalike tööde juhend, siis ülikoolides võib olla nii üle ülikooli kehtiv juhend (nii on näiteks Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias) kui ka eraldi juhendid allüksustel (näiteks Tallinna Tehnikaülikooli Virumaa kolledžil) või erialadel (nt Eesti Maaülikooli loodusturismi erialal). Lisaks võivad ülikoolide juhendid olla üldised, s.o koostatud kõrghariduse kõigile astmetele ja erinevate kirjalike tööde jaoks (nt Tartu Ülikooli Narva kolledžis) või olla mõeldud näiteks üksnes bakalaureusetöö (nt Tallinna Tehnikaülikooli loodusteaduskonnas) või magistrیتöö kirjutajatele (nt Tallinna Ülikooli kunstiteraapiate erialal) või ühiselt mõlema õppeastme lõputöödele (nt Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudis).

Tabel 1. Ülikoolide juhendite jaotus ülikooliti ja õppeastmeti

Õppeasutus	BA juhend	BA/MA juhend	MA juhend	Üldine juhend	Kokku
Eesti Maaülikool	1	1	–	1	3
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	–	–	–	1	1
Tallina Tehnikaülikool	1	1	–	2	4
TTÜ Virumaa kolledž	–	–	–	1	1
Tallina Ülikool	1	8	1	1	11
Tartu Ülikool	1	1	2	4	8
TÜ Narva kolledž	–	–	–	1	1
TÜ Pärnu kolledž	–	–	–	1	1
Kokku	4	11	3	12	30

¹ Valimist puudub Eesti Kunstiakadeemia (EKA), kuna ülikooli veebilehel polnud ükski kirjalike tööde juhend avalikult kättesaadav ning täpsemad lõputööd puudutavad juhised antakse üliõpilastele vastavas ainekaardis.

² Valimist puuduvad Kohtla-Järve Gümnaasium, mille juhend oli pärit koolivõrgu ümberkorraldamise eelsest ajast, ja Läänemaa Ühisgümnaasium, mille veebilehel ei olnud avalikult kättesaadavat juhendit.

³ Gümnaasiumivõrgu korrastamise programmi, s.o riigigümnaasiumide asutamise üks eesmärk on tagada võrdne ligipääs kvaliteetsele gümnaasiumiharidusele kõigis Eesti piirkondades (vt Gümnaasiumivõrgu korrastamine perioodil 2014–2020).

Seega on juhendite arv ülikoolides üsna erinev ning ka nende leidmine avalikelt veebilehtedelt kohati raskendatud, mistõttu koosneb meie valim küll eri valdkondade juhenditest, ent kõik ülikoolid ja erialad pole võrdselt esindatud, st valim pole tasakaalustatud. Tabel 1 annab ülevaate uuritud ülikoolide juhendite jaotumisest ülikoolide vahel ning õppeastmete lõikes.

4. Taust ja meetod

4.1. Taust: kirjutamisprotsessi etapid

Akadeemilistele tekstidele kehtib palju sisulisi nõudeid ja ootusi, nagu kindel struktuur, stiil, allikatele toetumine jne (vt Hyland 2005: 66–67, Eesti kohta vt Hint jt 2022). Teadmised nendest tavadest ja nõuetest aitavad kirjutajal koostada žanrikohase ning seega lugeja ootustele vastava teksti. Lisaks teadmistele teksti kohta on kirjutajal abi ka teadmistest tekstiloome protsessi kohta. Kirjutamisest kui mitmeosalisest protsessist hakati mõtlema juba 1970. aastatel (vt Murray 1972). Siiski ei ole see käsitlusviis Eesti gümnaasiumide ja kõrgkoolide õppetöös kuigi levinud või on jäänud sügavamalt mõtestamata. Samas aga toetaksid teadmised kirjutamisprotsessist kirjutajat tema töös ning aitaksid kaasa kvaliteetsema teksti valmimisele, seda tänu kirjutamisprotsessi eri funktsiooniga etappidele. Tavaliselt on etappideks 1) **kavandamine** (lähteülesande mõtestamine, ideede kogumine ja struktureerimine, allikatega töötamine), 2) **mustandite kirjutamine** (esialgsete variantide kirjutamine ning nende muutmine ja täiendamine tagasiside põhjal) ja 3) **viimistlemine** (stiil, õigekeelsus, vormistus) (vt nt Prior, Thorne 2014). Etappide kaupa kirjutamine toetab kirjutajat, juhendid aga on koht, kust info nende etappide kohta võiks (üli)õpilasteni jõuda.

4.2. Andmekogumismeetod

Mitme analüüsitava juhendi sissejuhatuses on sõnastatud, et juhendi eesmärk on olla abivahend nii lõputöö koostamisel kui ka selle vormistamisel (güm_050; güm_053; güm_057; üli_006; üli_062 jt⁴), ühtlasi viitab sellele ka suurem osa juhendite pealkirjadest (vt lisa). Jagasime seetõttu juhendite osad sisuteemasid ja vormiteemasid käsitlevateks. Inspiratsiooni teemade jaotuseks ja uuritavate teemade valikuks pakkusid juhendid ise sellega, mis teemad neis kajastatud olid. Vormiteemasid – vormistust (nt maht, tekstitöötlus, kujundus, viitamisstiilid) ja protseduurilisi küsimusi (nt tähtajad, kaitsmise kord, juhendaja ja (üli)õpilase rollid) – käsitlevaid osi siinses artiklis ei analüüsita. Sisuteemade lõplikku valikusse jäid järgmised sisu käsitlevad osad:

- 1) (üli)õpilastööde liigid (nt teoreetiline või empiiriline uurimus);
- 2) teema valik;
- 3) kavandamine;
- 4) allikate valik ja käsitlemine;
- 5) ülesehitus;
- 6) keel ja stiil;
- 7) eetilised põhimõtted.

⁴ Juhenditele viidatakse uurimuses koodidega, nt üli_006, güm_046. Lühendid *üli* ja *güm* näitavad seda, kas tegemist on vastavalt ülikooli või gümnaasiumi juhendiga, ning arvud nende järel juhendi järjekorranumbrit uurimuse korpuses.

4.3. Analüüsimetod

Analüüsisime juhendeid kvantitatiivselt, et selgitada, 1) mitmes juhendis esinevad sisuteemad, 2) kui suure osa juhendite mahust need teemad moodustavad.

Kvantitatiivseks analüüsiks koondasime MS Exceli tabelisse juhendite metaandmed: juhendi identifitseerimiskood, pealkiri, väljaandmisaasta ja keel ning õppeasutuse nimetus, ülikoolide juhendite puhul lisaks kehtivustasand (võimalikult madal üksus, nt valdkond, instituut, õppekava, eriala vm) ning juhendi liik õppeastmeti (BA, BA/MA, MA, üldine). Analüüsiühikuks sai juhendi faili lehekülge. (Juhendite Wordi või pdf-formaadis failid olid üldiselt vormindatud ühtmoodi, mistõttu lehekülgedele mahtuva teksti maht püsis läbivalt sarnane ning asjakohaste lehekülgede osakaal kõigist juhendi faili lehekülgedest sobis mõõdukaks.) Kokkuvõtte kogutud tunnustest koos nende väärtuste ja seletustega leiab juhendite analüüsi skeemilt (vt tabel 2). Kvantitatiivset analüüsi on täiendatud kvalitatiivselt, selleks et peale mahu selgitada, kuidas on sisuteemasid juhendites käsitletud. Tulemusi tutvustades on lisatud näiteid juhenditest.

Tabel 2. Juhendite analüüsi skeem: juhendite tunnuste ja väärtuste tabel koos seletustega

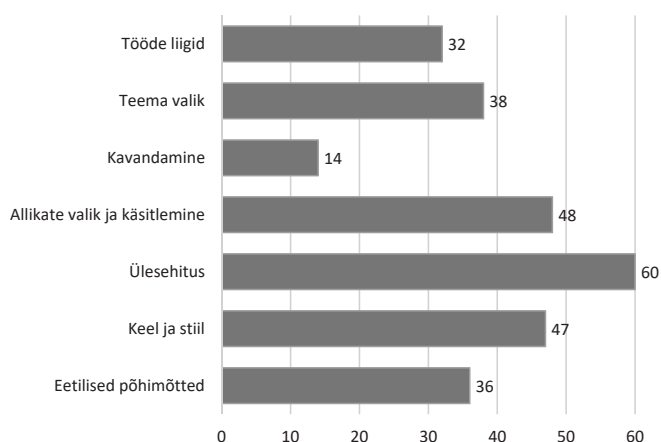
Tunnus	Väärtus	Seletus
ID	Unikaalne	Juhendi identifitseerimiskood koos hüperlingiga juhendile
Pealkiri	Unikaalne	Juhendi pealkiri
Aasta	Arvuline	Juhendi väljaandmisaasta
Õppeasutus	Vt lisa	Gümnaasiumi/ülikooli täisnimi
Kehtivustasand	Allüksuse vm nimetus	Ülikooli allüksus, õppekava, eriala vm, kus juhend kehtib; lahtrisse kirjutati kõige täpsem/madalam tasand
Liik	BA, BA/MA, MA, üldine	Ülikooli õppeaste, mille jaoks juhend on koostatud: bakalaureuse-, nii bakalaureuse- kui ka magistri-, magistriõpe, piiritlemata (s.o üldine)
Keel	Eesti, eesti/inglise	Juhendi keel
Lehekülgede arv	Arvuline	Juhendi lehekülgede koguarv, arvestatud Wordi või pdf-faili lehekülgedena
Lehekülgede arv (sisuteemad)	Arvuline	Sisuteemasid käsitlevate lehekülgede arv, arvestatud Wordi või pdf-faili lehekülgedena
(Üli)õpilastööde liigid	Jah/ei	Teave erinevate kirjalike (üli)õpilastööde kohta
Teema valik	Jah/ei	Töö teema valiku põhimõtted, juhtnõõrid
Kavandamine	Jah/ei	Kirjaliku töö etapid, nende kavandamine
Allikate valik ja käsitlemine	Jah/ei	Allikate valiku põhimõtted, töö allikatega, sh refereerimine, tsiteerimine
Ülesehitus	Jah/ei	Töö (kohustuslikud) osad, nende sisu
Keel ja stiil	Jah/ei	Keele- ja stiilinõuded ning -soovitused
Eetilised põhimõtted	Jah/ei	Teaduseetikasse puutuv, sh plagiaditeema

5. Analüüs ja tulemused

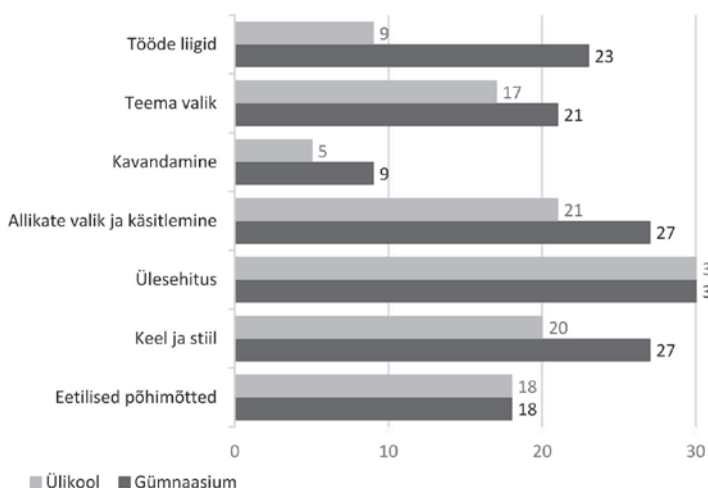
5.1. Sisuteemade esindatus juhendites

Sisuteemade ja vormiteemade proportsioone analüüsid selgus, et esimesed on juhendites vähemuses. Analüüsitud gümnaasiumide juhendites oli kokku 1260 lehekülge, millest sisuteemasid käsitleti 278,5 leheküljel. Ülikoolijuhendites olid need arvud vastavalt 892,5 ja 192,5. Seega oli nii gümnaasiumide kui ka ülikoolide juhendites sisuteemade maht vaid 22% kõigist juhendite lehekülgedest.

Joonis 1 annab ülevaate peamiste sisuteemade esindatusest juhendites kokku ning joonis 2 gümnaasiumi ja ülikooli lõikes eraldi. Seejuures varieerus teemade käsitlemise põhjalikkus juhendites ühest lausest mitme leheküljeni, kuid siin oleme arvestanud vaid seda, kas teemat on juhendis mainitud või mitte.

Joonis 1. Sisuteemade käsitus juhendites kokku

Joonis 2. Sisuteemade käsitus juhendites haridustasemeti

Analüüsist selgus, et kõigis 60 juhendis vähemalt mainiti **ülesehitust** ehk seda, millistest osadest peab töö koosnema. Kõige vähem tähelepanu sai kogu kirjutamisprotsessile põhja loov esimene etapp ehk **kavandamine**, mida käsitleti 14 juhendis 60-st (23%; protsessikeskse kirjutamise etappidest lähemalt vt eespool 4. osas ja Prior, Thorne 2014). See-eest käsitleti töö kirjutamise lõppetappi ehk viimistlemisse kuuluvat **keelekasutust ja stiili** üle kolme korra rohkemates juhendites, kokku 47 korral (78%). Samasse suurusjärku jääb **allikate valiku ja nende käsitlemise** teema, millest kirjutati 48 juhendis (80%). Sarnaselt käsitleti **teema valikut ja eetilisi põhimõtteid**, esimest 38 (63%) ja teist 36 (60%) juhendis. Ühtlasi tutvustati 32 juhendis (53%) **(üli)õpilastööde liike**.

Loetletud teemadest käsitleme allpool pikemalt ülesehituse, kavandamise ning keele ja stiili kajastumist juhendites. Kaks esimest valisime seetõttu, et need olid vastavalt kõige levinum ning kõige harvem teema. Samuti soovime lähivaatluse abil osutada just töö kavandamise olulisusele kirjutamisprotsessis. Kirjutamisprotsessi lõppfaasi kuuluva keele ja stiili teema kaasasime analüüsi, et saada ülevaade sellest, kuidas keeleküsimumustele juhendites lähenetakse, sest eeldasime, et neis lähenemistes on suur varieeruvus ning erinevad rõhuasetused.

5.2. Ülesehitus

Töö ülesehitust on käsitletud kõigis 60 juhendis. Ülesehitusega seonduvaid lehekülgi on kõigi juhendite peale kokku ligi 254, mis tähendab, et ülesehitusele pühendatud leheküljed moodustavad üle poole (54%) kõigist sisuteemade lehekülgedest. Gümnaasiumijuhendites tuleneb teema saajaprotsendiline esinemine ilmselt riiklikust õppekavast, mis kohustab, et juhendis on lisaks viitamise ja vormiteemade nõuetele fikseeritud töö struktuur.⁵ Töö ülesehitust selgitatakse eri juhendites üsna erinevalt. Leidub juhendeid, kus töö nõutud osi üksnes loetletakse (1), kuid siiski kirjeldatakse juhendites ka seda, millest nimetatud osad täpsemalt koosnema peaksid (2).

- (1) Bakalaureusetöö hõlmab probleemi püstitust, uurimisküsimusi/hüpoteesi, teoreetilist raamistikku ja uurimiskirjanduse ülevaadet, andmete kogumise ja analüüsi meetodeid ning tehnikaid, tulemuste analüüsi ja esitamist ning järelduste tegemist. (üli_007)
- (2) Sissejuhatusel on järgmised ülesanded: Teema valiku põhjendamine. Põhjenduse parimaks viisiks on sisuline argumentatsioon, mitte kellegi kolmanda arvamusele apelleerimine või teema valiku isiklikud motiivid. Teema valiku põhjendusest tuleneb laialdasemat huvi pakkuv uurimisprobleem, st miks on vaja antud uurimust läbi viia, miks see on aktuaalne. (üli_042)

Mitmes ülikooli- ja ka gümnaasiumijuhendis on lähtutud IMRaD-struktuurist (ingl *Introduction, Methods, Results and Discussion*), mis on ehk kõige tuntum originaalsel uurimistööl põhineva teadusartikli ülesehituse mudel. IMRaD-struktuur määratleb töö põhiosadeks sissejuhatus, meetodika, tulemused ja järeldused või arutelu (Dixit 2011). Mudeli tuntus ei tähenda aga selle ülekaalu, näiteks on varasemast uurimisest (Lemendik, Hint 2022) selgunud, et eestikeelsete eri valdkondade

⁵ Need nõuded on kehtinud alates 2011. aasta õppekavast, s.o kõikide valimis olevate juhendite koostamise ajal. "Valikõppeaine toetamiseks koostab kool uurimistöode läbiviimise üksikasjaliku juhendi, mida kursuse raames õpilastele tutvustatakse. Juhendis fikseeritakse uurimistöo struktuur, viitamise, vormistamise ja kaitsmise nõuded, määratakse juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted." (GRÖK 2023)

magistritööde hulgas oli enim neid, mille struktuur erines märgatavalt IMRaD-ist ning lähtus pigem valdkonna juhustest ja/või konkreetse uurimistöö sisust ning uurimisviisist. Nii ei jaota ka siinse uurimuse materjalis kõik juhendid kirjalikke töid selle mudeli järgi täpsustatud osadeks, vaid nimetavad metoodikat, tulemusi ja arutelu kokku *teemaarenduseks* või *põhiosaks*. Ülikoolide juhendites võis märgata ka jaotust *teoreetiline osa* ning *empiiriline osa*, mille vasted gümnaasiumide juhendites olid *referatiivne osa* ja *uurimuslik osa*.

Ülesehituse osana on mitmes juhendis kajastatud ka kirjanduse ülevaade (teoreetiline/referatiivne osa), mis olenevalt valdkonnast võib olla kas sissejuhatuse osa või eraldi peatükk. Samuti käsitlevad juhendid töö kokkuvõtet ja võõrkeelset lühikokkuvõtet ehk resümeeid. Mõnikord nimetatakse lisaks nõutud tehnilised osad, nagu tiitelleht, autorideklaratsioon, lihtlitsents, sisukord, kasutatud allikate loetelu, ning vajaduspõhiste või vabatahtlike osadena eessõna, tänusõnad, lühendite, tabelite või graafikute loetelu ja lisad.

Niisiis on näha, et ülesehituse osa juhendites on üksikasjalik, suunates kirjutajat oma uurimistööd kindlal viisil osadeks jagama. Varieerumine juhendite vahel puudutab eelkõige ülesehitusnõuete põhjalikkust ja terminoloogiat (*teoreetiline* vs. *referatiivne* jms), on ka valdkondlikke erisusi.

5.3. Kavandamine

Kavandamine on eduka kirjutamisprotsessi alus (Murray 1972: 4). Siiski on kavandamine sisuteema, millest nii gümnaasiumide kui ka ülikoolide juhendites kõige vähem kirjutatakse: kavandamise etappi puudutasid 60 juhendist 14 (23%). Sealjuures toetavad kavandamist eriti harva ülikoolide juhendid, kus räägiti sellest üksnes viiel korral (17%). Kavandamise teemat käsitletakse gümnaasiumi- ja ülikoolijuhendites kokku 14 leheküljel, mis moodustab 3% kõigist sisuteemadele pühendatud lehekülgedest.

Nagu töö ülesehituse puhul, erinevad ka kavandamise käsitlused juhendites pikkuse, seega ka põhjalikkuse poolest. Kui mõnes juhendis üksnes mainitakse, et kavandamine (sh ajakava koostamine) on uurimistöö valmimise osa, siis teised juhendid annavad ka konkreetseid suuniseid, kuidas tööle üksikasjalikku kavandit koostada (3).

- (3) Kava koostamiseks on kaks lähenemisviisi. 1. Kirjutatakse välja märksõnad, mis antud teema raames tunduvad olulised ja huvipakkuvad, need süstematiseeritakse. Selle töö käigus saab leitud pidepunktide seada loogilisse järjekorda ning grupeerida sisuliselt lähedased märksõnad alapunktideks. Töö üldskeemi saab kirjutamise ajal lisada uusi punkte ning välja jätta ebaolulisi või korduvaid osi. 2. Kõigepealt formuleeritakse töö makrostruktuur – peatükkideks jaotus. Seejärel tuuakse välja käsitlemist vajavad alapunktid. Reeglina tuleb esialgset kava töö käigus kohandada vastavalt uutele ideedele ja materjalide (kirjanduse, andmete jm) kättesaadavusele ning kasutada olevatele ressurssidele. (güm_054)

Kuigi kavandamisprotsess üldiselt võib tunduda üsna universaalne, rõhutab ka näide (3), et tegelikult on see siiski kirjutajati erinev. Unustada ei maksa ka juhendaja

rolli, kes (üli)õpilase kavandatule oma hinnangu annab, kavandamist suunab või mõnel juhul (nt etteantud teema, allikate ja uurimisküsimuste korral) vähemalt osa sellest enda peale võtab.

Kavandamine on kirjutamisprotsessi esimene etapp ja eduka lõpptulemuse alus. See ärgitab kirjutajat iseseisvalt läbi mõtlema oma töö sisulist poolt, mistõttu peaks kavandamist ka juhendites tähtsustama. Kuigi kavandamise teemat paljudes analüüsitud juhendites ei käsitleta, on siiski hinnatav, et sellele vähemalt osades juhendites tähelepanu on pööratud.

5.4. Keel ja stiil

Nagu eespool selgus, on juhendites sage teema akadeemilisele tekstile sobiva keele ja stiili kasutamine. Töö keeleline lihvimine kuulub (koos vormistusega) kirjutamisprotsessi viimasesse, viimistluse etappi. Keele ja stiiliga seotud osi leidis 47 juhendis (78%, vt joonis 1), eriti levinud oli see gümnaasiumide juhendites (27/30 ehk 90%, vt joonis 2). Mitu juhendit kirjeldavad üldiselt, milline võiks olla akadeemiline keelekasutus. Tähelepanu pööratakse ebasobivale emotsionaalsusele ja kantseliidi kasutamisele, hoiatatakse liigsõnalisuse ja kõnekeelsuse eest (4–5). Töösse sobimatuid väljendeid kirjeldades tuuakse nende kohta ka värvikaid näiteid (6).

- (4) Töö kirjutamise keel on akadeemiline ja neutraalne. Argikeele kasutamine, ajakirjanduslikud, populistlikud, käibe- ja poeetilised fraasid ning kantseliitväljendid on akadeemilises tekstis sobimatud, kui tegemist ei ole just vajaliku tsiteerimisega. Samuti tuleb vältida emotsioone ja paljusõnalisust (nt ... uuringu tulemus oli lausa suurepärase; ... hinnad tõusid maru kiiresti; ... küsitluses osalenute motivatsioon oli täitsa laes; Kui nüüd hakata analüüsima...; Peaministri poolt öeldu oli...). (güm_077)
- (5) Üliõpilastööde keelekasutus peab olema grammatiliselt ning ortograafiliselt korrektne ning vastama hea teaduskeele tunnustele. Ilukirjanduses soovitatud sünonüümide ja metafooride kasutamine pole teadusstiilile omane. Vältida tuleb emotsionaalseid väljendeid, umbmäärasust, kõnekeelt ning slängi, paljusõnalisust, võõrsõnadega liialdamist ja käibefraase. (üli_062)
- (6) Konspektistiili ja slängi kasutamine, ajakirjanduslikud, populistlikud, käibe ja ka poeetilised fraasid on töös sobimatud (nt väljendid nagu “kellel on õnnestunud röntgeni järjekorras elama jääda, on meeldiv võimalus surra operatsiooni enda järjekorras” ei ole kohased). (üli_042)

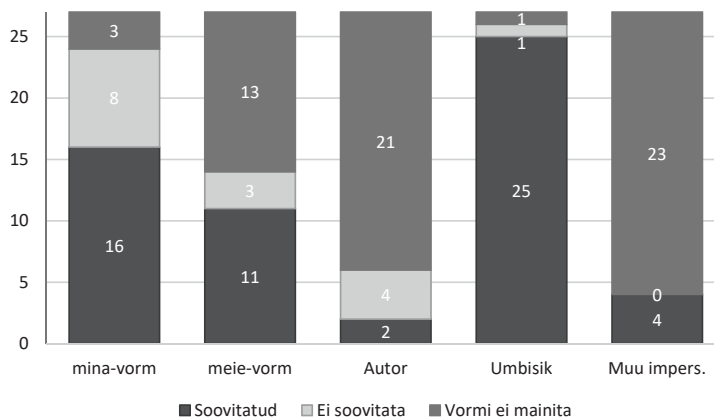
Samas pööratakse juhendites kohati ootamatult palju tähelepanu valitud spetsiifilistele teemadele. Nii on näiteks ühes gümnaasiumijuhendis (güm_063) eraldi osa (kokku 1,5 lk), mis kirjeldab loetelude vormistamist, aga ka side- ja mõttekriipsu kasutamist (0,5 lk). Keele ja stiiliga seotud teemade hulgas tõusevad juhendites eriliselt esile juhtnöörid selle kohta, missuguses isikus peaks autor oma teksti vormistama, s.o töö isikukasutus.

5.5. Isikukasutusest juhendites

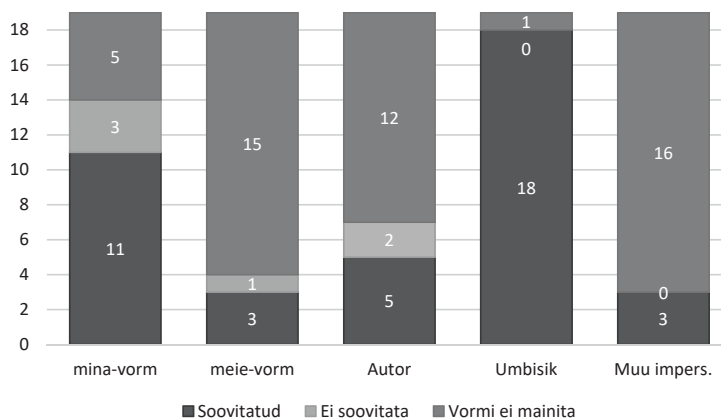
Authori isiku väljendamine on üks neid akadeemilise teksti tahke, millega käivad kaasajuurduvad tavad ja ootused (Tang, John 1999: 24). Teisalt soovivad kindlasti ka kirjutajad saada teada, kuidas kuskil sobib või ei sobi väljenduda. Isikukasutuse teemat käsitleti 27 gümnaasiumijuhendis 30-st (90%), ülikoolijuhendites aga 19 juhul 30-st (63%). Tuleb siiski märkida, et isikukasutusele ei pühendata juhendites kuigi palju ruumi. Mõnikord on piisanud vaid ühest lausest (7), teinekord aga on suunis pikem või varustatud mitmesuguste näidetega sobivatest fraasidest (8).

- (7) Töö kirjutatakse mina vormis või umbisikulises tegumoes. (üli_037)
- (8) Kasutatakse umbisikulist tegumoodi, sõnastades näiteks nii: “Käesolevas töös antakse ülevaade...”, “Sedeldatud materjal on kogutud...”, “Näidetest järeldub, et...”, “Joonis 1 andmed osutavad, et...”, “Küsitlusest selgub, et...”. (güm_063)

Analüüsitust ilmnes, et erinevalt muude teemade käsitlestest ei ole juhendid isikukasutuse nõuete ja soovitude suhtes sugugi ühel meelel (vrd ka Bennett 2009). Joonistelt 3 ja 4 on näha, et enim lubatakse umbisikulist tegumoodi (gümnaasiumides 25 ja ülikoolides 18 juhul), ning vaid üks juhend kritiseeris, et “selline väljendusviis on keeruline ja kohati ka ebatäpne ega muuda uurimust teaduslikumaks” (güm_046). *Mina*-vormi lubati 16 gümnaasiumi- ja 11 ülikoolijuhendis, *meie*-vormi aga 11 gümnaasiumi- ja kolmes ülikoolijuhendis. Vähesel määral antakse juhendites nõu kasutada muid ebaisikulisi väljendusviise (8) või sõna *autor*. Siiski tuuakse teisel sõna *autor* kriitikana, et kirjutamine endast kolmandas isikus on ebaloomulik ja võib tekkida häiriv sõnakordus (nt güm_046) või võib jääda mulje, et tegemist on kellegi muu kui sama teksti autoriga (nt üli_010).

Joonis 3. Gümnaasiumide juhendites käsitletud isikukasutuse variandid

Joonis 4. Ülikoolide juhendites käsitletud isikukasutuse variandid

Ettekirjutuste piires on kirjutajatele antud siiski ka mõningane valikuvabadus: rõhutatud öeldu soovituslikkust või loetletud lubatavaid väljendusvorme. Näiteks kordub umbes kolmandikus gümnaasiumide juhendites ja ka mõnes ülikooli-juhendis pea sõna-sõnalt sarnane lõik (vt ka osa 5.6), mis lubab otsustada kas umbisikulise tegumoe, *mina*- või *meie*-vormi kasuks, seni kuni tehtud valiku juures püsitakse kogu töö ulatuses.

Niisiis selgus juhendeid analüüsid, et ühelt poolt on isikukasutuse valikuvariantide hulk piiratud ja tavatsetakse teha kindlaid ettekirjutusi, kuid samas pakutakse juhenditi erinevaid eelistusi. Ettekirjutusi kas ei põhjendata või on argumentideks akadeemilise teksti keeleline/stiililine neutraalsus (nt üli_009, üli_030, üli_031), autori 'mina' tagaplaanile jätmise (nt üli_042), mh põhjusel, et "järelused tulenevad andmete analüüsist, mitte autori isiklikest seisukohtadest" (güm_046). Mõnikord viidatakse ka üldiselt teadusteksti või -keele tavadele. Isikukasutuse ettekirjutuste põhjendamatu rangusele vastanduvad siiski viimase aja uurimistulemused ja seisukohad (vt nt Reinsalu 2017, Kook 2020, Lemendik 2021), mis muu hulgas juhivad tähelepanu *mina*-vormi levinud kasutamisele akadeemilistes tekstides ja selle positiivsetele külgedele.

5.6. Kasutatud allikad gümnaasiumide juhendites

Juhendite sisu analüüsi kõrval uurisime ka seda, missugustele allikatele on siinse valimi juhendites toetutud. Käsitleme seejuures ainult gümnaasiumide juhendeid, sest ülikoolide juhendites polnud välistele allikatele toetutud või vähemalt ei olnud sellekohaseid viiteid.

Täiesti ilma kasutatud allikateta juhendeid oli ka gümnaasiumides – kokku 13. Seega üle poole juhenditest (17) toetusid mingitele varasematele materjalidele. Sageli viidati gümnaasiumi riiklikule õppekavale (GRÕK 2011, GRÕK 2021) või põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele (PGS 2021) (viies juhendis) ning Riigi Teatajas (RT I, 13.10.2011, 13) avaldatud dokumendile "Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord" (ühendas juhendis). Need pole aga sisulised abimaterjalid, vaid lihtsalt selgitavad UPT eesmärki ja üldnõudeid.

Kirjutamis- ja teadustöö alastele õpikutele ja käsiraamatutele oli viidatud 11 juhendis. Allikatest esinesid mitmel korral Ehala 2000, Aarma, Kalle 2005, Hirsjärvi jt 2005, Roomets 2005, Vija jt 2008 ning Uuspõld 2011. Lisaks oli ühel korral viidatud Eesti Teadusagentuuri õpilaste teadustööde riikliku konkursi abimaterjalile (ETAG), samuti õpilaste teadusajakirja Akadeemiake vormistus- ja viitamisjuhendile. Enamasti ei olnud kasutatud tekstisest viitamist, vaid juhendi allikad olid toodud üksnes kirjanduse loetelus (nt güm_067, güm_073) ja/või oli neid allikaid kasutatud viidete vormistamise näideteks. Neis juhendites, kus tekstisisesed viited olid olemas, kasutati allikaid näiteks refereerimise ja tsiteerimise selgitamisel (nt güm_069, güm_046), UPT etappide (nt güm_069) või ülesehituse kirjeldamisel ning teksti stiili käsitlemisel (mõlemad nt güm_046).

Lisaks neile allikatele olid peaaegu poolte (14) gümnaasiumijuhendite koostajad toetunud ka teiste gümnaasiumide juhenditele. Näiteks oli kuues juhendis viidatud Saaremaa ühisgümnaasiumi juhendile, rohkem kui üks kord oli allikana kasutatud ka Hugo Treffneri gümnaasiumi, Tallinna Reaalkooli ja Võru gümnaasiumi juhendeid. Kaheksas juhendis aga oli viidatud ülikoolides kasutatavatele materjalidele. Samuti esines valimis vähemalt kaks juhtumit, kus üks kool oli teise kooli juhendist sõna-sõnalt lõikude kaupa teksti kasutanud, sealjuures viitamata allikale või markeerimata mingil muul moel, et tegemist ei ole juhendi koostaja enda tekstiga.

6. Kokkuvõttev arutelu

Tekstiloomes ja tekstide funktsiooni mõtestamine lähtub ühiskonnas levinud töökspidamistest ja arusaamadest selle kohta, mis on õige ja vastuvõetav ja mis mitte. Siin analüüsitud juhendid on üks osa vahenditest, mis määravad ja taastavad kogukonna kirjutamispraktikaid. Kindlasti ei saa alahinnata muude kirjutamist toetavate vahendite (seminarid, kursused, koostöö juhendajaga jne) rolli kirjutamisprotsessis, kuid siinse artikli eesmärk oli tutvustada just juhendites leiduvat: milliseid teemasid juhendid sisaldavad ning kuidas need kirjutamisprotsessi mõtestavad ja toetavad. Teiste toetavate vahendite kõrval võib juhendeid pidada üheks mõjuvõimsaimaks diskursuse suunajaks, sest esiteks on need kirjutatud lugeja suhtes võimupositsioonilt ning teiseks on nende sihtgrupp õpilased ja üliõpilased, kes on alles oma akadeemilise kirjutajate alguses. Seega ei näita juhendite analüüs mitte ainult seda, missugused on ootused gümnaasiumis ja ülikoolis valmivatele kirjalikele töödele, vaid ka laiemalt seda, milliseid töökspidamisi ja väärtushinnanguid kannavad järgmiste põlvkondade akadeemiliste tekstide loojad.

Uuritud juhendite kogumahust moodustasid sisuteemad (sh keele- ja stiiliküsimused) vaid 22%, ülejäänud 78% oli pühendatud vormistusele jm formaalsetele aspektidele. Sellisest rõhuasetusest võib õppija teha järelduse, et lõpphinde või teksti kvaliteedi määramisel on vormistusel olulisem roll kui teksti sisul. Sisuka ja tervikliku töö kirjutamise ühte olulisemat, kavandamise etappi käsitleti seevastu ainult 14 juhendis 60-st (23%). Niisiis selgitatakse juhendites (üli)õpilasele detailselt, missugune peab tema valmis tekst välja nägema, kuid ei selgitata peaaegu üldse seda, kuidas ta peaks nii kaugemale jõudma, et oleks tekst, mida vormistada.

Juhendite vormiline ülereguleeritus võib hakata piirama (üli)õpilase loovust ja iseseisvust. Näiteks lõputöö struktuuri osad, mida kõik 60 juhendit käsitlesid, on mõistagi vajalik teema, kuid tegelikult peaks struktuur tulenema töö sisust, ja mitte sisu struktuurist. IMRaD-struktuur, millel põhinesid ka uuritud juhendites eelistatud vormid, sobib küll hästi loodus- ja täppisteaduslike katsete kirjeldamiseks, kuid humanitaarteadusliku töö samasse raamistikku mahutamise ei pruugi alati mõttekas olla. Seega võib struktuuri ettemääramine mõjutada, missuguste teemade ja käsitlusteni (üli)õpilasi suunatakse, selle asemel et lasta neil ise leida endale huvipakkuv sisu ja asjakohane vorm. Samamoodi on põhjendamatult ranged (ning tihti ka eri juhendites vastukäivad) ettekirjutused isikukasutusele: autorile öeldakse nendega ette, mis positsiooni ta oma töö suhtes võtta tohib, ehkki tegelikkuses võib ka see paljuski sõltuda töö spetsiifikast ning autori enda suhtest uurimismaterjaliga. Kõnekas näide sellest, missugune roll õppijal endal uurimistöö protsessis olema peaks, on väide, et *mina*-vorm on omal kohal vaid uurimistöö käigu kirjeldamisel (güm_046) – seega nähakse autorit mingi protsessi läbiviijana, kellel ei tohiks olla oma arvamust; ta võib olla tegev, aga mitte mõtlej.

Niisiis võime analüüsitud juhendite põhjal järeldada, et prevaleerib tulemuskesksus ja ületähtsustatakse vormilisi aspekte. Praegu Eesti gümnaasiumides ja ülikoolides kasutusel olevad juhendid kirjeldavad eduka kirjutamisprotsessi jaoks vajalikke etappe vähe, samas saavad neis palju tähelepanu nõuded, millele peab vastama valmis töö (nagu kirjastiil Times New Roman suurusega 12 ja reavahe 1,5). Analüüsi tulemuste põhjal soovime, et järgmised juhendid või juhendite uued versioonid peaksid olema sisulisemad. Juhendid on praegu pigem käskija ja keelaja rollis kui toetavad, selgitavad ja mõtlema kutsuvad teejuhgid. Paratamatult võib juhendite selline toon mõjutada nii valmivate tööde kvaliteeti kui ka noorte huvi ja motivatsiooni mõtestatud uurimistööks ja tekstiloomeks. Haridussüsteemil on siinjuures võim(alus) olemasolev diskursus säilitada või luua uus.

Lühendid

IMRaD *Introduction, Methods, Results and Discussion*

UPT uurimis- ja praktilised tööd

Viidatud kirjandus

Akadeemiliste tekstide kirjutamine. <http://www.teadustekst.ut.ee> (29.3.2024).

Arcos, Beatriz Pozo; Bakker, Conny; Balkenende, Ruud 2022. How user manuals support the diagnosis of common faults in household appliances: An analysis of 150 manuals. – *Circular Economy and Sustainability*, 3, 535–555. <https://doi.org/10.1007/s43615-022-00195-5>

Bennett, Karen 2009. English academic style manuals: A survey. – *Journal of English for Academic Purposes*, 8 (1), 43–54. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2008.12.003>

Connor, Ulla 2008. Mapping multidimensional aspects of research: Reaching to intercultural rhetoric. – Ulla Connor, Ed Nagelhout, William V. Rozycki (Eds.), *Contrastive Rhetoric: Reaching to Intercultural Rhetoric. Pragmatics & Beyond New Series*, 169. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, 299–315. <https://doi.org/10.1075/pbns.169.19con>

Dixit, Abhinav 2011. The “IMRaD” format: A concise and clear way to present a scientific study. – *Indian Journal of Medical Specialities*, 2 (2), 192–193.

Foucault, Michel 2005 [1971]. *Diskursuse kord*. Marek Tamm (Tlk.). Tallinn: Varrak.

- Germann, Paul J.; Haskins, Sandra; Auls, Stephane 1996. Analysis of nine high school biology laboratory manuals: Promoting scientific inquiry. – *Journal of Research in Science Teaching*, 33 (5), 475–499. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2736\(199605\)33:5%3C475::AID-TEA2%3E3.3.CO;2-W](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2736(199605)33:5%3C475::AID-TEA2%3E3.3.CO;2-W)
- GRÕK 2023 = Gümnaasiumi riiklik õppekava. Lisa 14 “Valikõppeaine “Uurimistöö alused””. RT I, 08.03.2023, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023006> (18.12.2023).
- Gümnaasiumivõrgu korrastamine perioodil 2014-2020. Riigi Teataja, RT I, 22.05.2015, 7. <https://www.riigiteataja.ee/akt/125082023003> (25.9.2023).
- Hint, Helen; Leijen, Djuddah A. J.; Jürine, Anni 2022. Eestikeelse akadeemilise teksti tunnustest. – *Keel ja Kirjandus*, 4, 327–353. <https://doi.org/10.54013/kk772a3>
- Hyland, Ken 2005. *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London–New York: Continuum.
- Kook, Kertu 2020. Mina-isik eesti kirjanduse eriala bakalaureusetöodes. BA. Tartu Ülikool. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/67955>
- Kook, Kertu 2022. Uurimistöö kirjutamise protsess õpilaste vaatenurgast. MA. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/82504>
- Lemendik, Helena 2021. *Siinne töö uurib* ehk kuivõrd ja kuidas näitab end eesti teadusteksti autor. – *Emakeele Seltsi aastaraamat*, 67, 48–71. <https://doi.org/10.3176/esa67.03>
- Lemendik, Helena; Hint, Helen 2022. Akadeemiline tekst ja IMRaD – kas lahutamatu paar? – *Oma Keel*, 1, 38–43.
- Li, Qian; de Jong, Menno D. T.; Karreman, Joyce 2020. Cultural differences between Chinese and western user instructions: A content analysis of user manuals for household appliances. – *IEEE Transactions on Professional Communication*, 63 (1), 3–20. <https://doi.org/10.1109/TPC.2019.2961010>
- Murray, Donald M. 1972. Teach writing as a process not product. – *The Leaflet*, 71 (3), 11–14.
- Prior, Paul; Thorne, Steven L. 2014. Research paradigms: Beyond product, process, and social activity. – Eva-Maria Jakobs, Daniel Perrin (Eds.), *Handbook of Writing and Text Production*. The Mouton de Gruyter Handbooks of Applied Linguistics Series, 10. Berlin: Mouton de Gruyter, 31–54. <https://doi.org/10.1515/9783110220674.31>
- Reinsalu, Riina 2017. Osutamine iseendale teadustekstis. Kas kunst vältida mina-vormi? – *Keel ja Kirjandus*, 11, 829–845. <https://doi.org/10.54013/kk720a2>
- Roostik, Mari 2015. Aineõpetaja arusaam juhendaja rollist õpilasuurimuse teadusliku stiili, vormistuse, kompositsiooni ja õigekirja tagamisel. MA. Tartu Ülikool. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/47037>
- Sánchez, Irene Angosto; Morcillo Ortega, Juan Gabriel 2022. Teaching vegetable nutrition: From the problem to the proposal. – *Journal of Biological Education*, 56 (4), 417–431. <https://doi.org/10.1080/00219266.2020.1808514>
- Soomets, Keity 2016. Teaduslik stiil, keelekasutus ja viitamine gümnaasiumiõpilaste uurimistöodes. MA. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/53279>
- Tang, Ramona; John, Suganthi 1999. The ‘I’ in identity: Exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun. – *English for Specific Purposes*, 18 (s1), 23–39. [https://doi.org/10.1016/S0889-4906\(99\)00009-5](https://doi.org/10.1016/S0889-4906(99)00009-5)

Juhendites kasutatud allikad

- Aarma, August; Kalle, Eedo 2005. *Teadustöö alused*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- Akadeemiakese vormistus- ja viitamisjuhend. Akadeemiakese veebileht. https://akadeemiake.ee/wp-content/uploads/2016/02/Akadeemiakese_vormistus-_ja_viitamisjuhend.pdf (25.9.2023).
- Ehala, Martin 2000. *Kirjutamise kunst: Tekstiõpetuse õpik*. Tallinn: Künnimees.
- GRÕK 2011 = Gümnaasiumi riiklik õppekava. Riigi Teataja, RT I, 14.01.2011, 2. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011002> (25.9.2023).

GRÕK 2021 = Gümnaasiumi riiklik õppekava. Riigi Teataja, RT I, 23.04.2021, 11. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011> (25.9.2023).

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

PGS 2021 = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Riigi Teataja, RT I, 16.04.2021, 6. <https://www.riigiteataja.ee/akt/116042021006> (25.9.2023).

Roomets, Silvi 2005. Üliõpilastööd ja nende vormistamine arvutil. Saku: Rebellis.

Uuspõld, Ellen 2011. Üliõpilastööde vormistamise juhend. Teine trükk. Tartu: Bookmill.

Vija, Maigi; Sõrmus, Kadri; Artma, Irene 2008. Uurimistöö kirjutajale. Tartu: Atlex.

ETAG = Õpilaste teadustööde riiklik konkurss: soovitusi edukaks osalemiseks. Eesti Teadusagentuuri veebileht. <https://etag.ee/tegevused/konkursid/opilaste-teadustooded-konkurss/nb-soovitusi-edukaks-osalemiseks/> (25.9.2023).

Õpilasuuringute ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord. Riigi Teataja, RT I, 13.10.2011, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/103092013014> (25.9.2023).

Liisa-Maria Komissarov (Edinburghi Ülikool) huvitub kõigest keelega seotust, viimasel ajal eriti ühendverbidest.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
liisakomissarov@gmail.com

Helena Lemendik (Tartu Ülikool) uurib eesti akadeemiliste tekstide erijooni, keskendudes eeskätt ülikooli lõputööde keeleliste aspektidele.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
helena.lemendik@ut.ee

Eleriin Miilman (Tartu Ülikool) on uurinud (üli)õpilaste kirjutatud akadeemilisi tekste ning huvitub protsessikesksest kirjutamisest.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
eleriin.miilman@ut.ee

Nele Novak (Tartu Ülikool) uurib akadeemiliste tekstide kirjutamist ja kaasõppija tagasisidet.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
nele.novak@ut.ee

Betti Marie Peterson (Tartu Ülikool) tegeleb Aasia piirkonnas levinud diskursuste uurimisega multimodaalses kontekstis.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
betty.m.peterson@gmail.com

Reena Roos (Tartu Ülikool) uurib eestlaste inglise keele kasutamise lingvistilisi eripärasid.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
reena.roos@ut.ee

Marri-Mariska Tammepõld (Tartu Ülikool, Helsingi Ülikool) uurib gümnaasiumis ja kõrgkoolis kirjutatavate tekstide argumentatsiooni.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
marri-mariska.tammepold@ut.ee

Nele Karolin Teiva (Tartu Ülikool) uurib (üli)õpilaste kirjutatud akadeemilisi tekste.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
nele.teiva@ut.ee

Ilona Tragel (Tartu Ülikool) uurib tähendusi ning lühemaid ja pikemaid tekste kui suhtlusakte.
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia
ilona.tragel@ut.ee

Lisa. Õppeasutuste ja juhendite valim

Õppeasutus	Juhend
Avalik-õiguslikud ülikoolid	
Eesti Maaülikool (EMÜ)	Üldine juhend "LÕPUTÖÖ VORMISTAMISE NÕUDED"
	Vee ja maismaa ökosüsteemide rakendusbioloogia eriala juhend "LÕPUTÖÖ KOOSTAMISE JUHEND"
	Loodusturismi eriala juhend "Bakalaureusetöö koostamise ja kaitsmise juhend"
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (EMTA)	Üldine juhend "Üliõpilaste kirjalike tööde nõuded ja vormistus Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias"
Tallinna Tehnikaülikool (TTÜ)	Infotehnoloogia teaduskonna juhend "Lõputöö koostamise ja vormindamise juhend"
	Inseneriteaduskonna juhend "INSENERITEADUSKONNA LÕPUTÖÖDE NÕUDED"
	Loodusteaduskonna juhend "Lõputööde vormistamise juhend loodusteaduskonnas"
	Majandusteaduskonna juhend "NÕUDED ÜLIÕPILASTÖÖDELE TALTECHI MAJANDUSTEADUSKONNAS"
	Virumaa kolledži juhend "Kirjalike tööde koostamise ja lõputöö kaitsmise juhend"
Tallinna Ülikool (TLÜ)	Balti filmi, meedia ja kunstide instituudi juhend "JUHEND uurimusliku bakalaureuse- ja magistr tööde vormistamiseks, esitamiseks ja kaitsmiseks Balti filmi, meedia ja kunstide instituudis"
	Digitehnoloogiaste instituudi juhend "Digitehnoloogiaste instituudi lõputööde nõuded"
	Filosoofia eriala juhend "Filosoofia õppekava bakalaureuseeksami uurimistöde juhend"
	Haridusteaduste instituudi juhend "Üliõpilastööde juhend"
	Humanitaarteaduste instituudi juhend "Humanitaarteaduste instituudi kirjalike tööde juhend"
	Kehakultuuri eriala juhend "JUHEND kehakultuuri erialade bakalaureuse- ja magistr tööde koostamiseks ja vormistamiseks"
	Kunstiteraapiate eriala juhend "JUHEND kunstiteraapiate eriala magistr tööde koostamiseks ja vormistamiseks"
	Loodusteaduste ja loodusainete didaktika erialade juhend "JUHEND loodusteaduste ja loodusainete didaktika erialade lõputööde koostamiseks ja vormistamiseks"
	Psühholoogia eriala juhend "JUHEND psühholoogia eriala uurimisprojektide, seminari- ja magistr tööde koostamiseks ja vormistamiseks"
	Riigiteaduste ning rahvusvaheliste suhete ja tuleviku-uuringute eriala juhend "Üliõpilastööde koostamise ja kaitsmise juhend"
Sotsioloogia eriala juhend "Üliõpilastööde koostamise ja kaitsmise juhend"	

Tartu Ülikool (TÜ)	Farmaatsia instituudi juhend "PROVIISORIÖPPE ÜLIÕPILASTE UURIMISTÖÖDE VORMISTAMINE JA KAITSMINE"
	Haridusteaduste instituudi juhend "Haridusteaduste instituudi lõputööde nõuded ja kaitsmise kord. Lisa 1. Lõputöö kirjutamise ja vormistamise juhend"
	Infokorralduse eriala juhend "Üliõpilaste kirjalike tööde vormistamise juhend"
	Majandusteaduskonna juhend "ÜLIÕPILASTE KIRJALIKUD TÖÖD. Metoodiline juhend"
	Narva kolledži juhend "ÜLIÕPILASTE LÕPUTÖÖDE KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
	Pärnu kolledži juhend "ÜLIÕPILASTÖÖDE JUHEND"
	Rahvatervishoiu eriala juhend "Magistritöö koostamise ja vormistamise juhend rahvatervishoiu õppekaval"
	Semiootika osakonna juhend "Bakalaureusetöö juhend"
	Sportiteaduste ja füsioteraapia eriala juhend "SPORDITEADUSTE JA FÜSIOTERAAPIA INSTITUUDI MAGISTRITÖÖDE KOOSTAMISE JA KAITSMISE JUHEND"
	Õigusteaduskonna juhend "ÜLIÕPILASTÖÖ KIRJUTAMINE JA VORMISTAMINE"
Riigigümnaasiumid	
Hiiumaa Gümnaasium	"Uurimistö kirjutamise ja vormistamise juhend"
Jõgevamaa Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ JUHEND"
Jõhvi Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
Paide Gümnaasium	"UURIMISTÖÖ JA PRAKTILISE TÖÖ JUHEND"
Põlva Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ JUHEND"
Pärnu Koidula Gümnaasium	"Pärnu Koidula Gümnaasiumi kirjalike tööde juhend"
Rakvere Riigigümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMINE"
Rapla Gümnaasium	"Õpilasuuringu ja praktilise töö koostamise ning vormistamise juhend"
Saaremaa Gümnaasium	"JUHEND ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISEKS, VORMISTAMISEKS, ESITAMISEKS JA KAITSMISEKS"
Saue Riigigümnaasium	"UURIMISTÖÖ KOOSTAMISE JUHEND"
Tabasalu Gümnaasium	"TABASALU GÜMNAASIUMI ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISE NING VORMISTAMISE JUHEND"
Tartu Tamme Gümnaasium	"Õpilastööde koostamise ja vormistamise juhend gümnaasiumile (vers.2)"
Valga Gümnaasium	"UURIMISTÖÖ JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMINE NING VORMISTAMINE"
Viimsi Gümnaasium	"UURIMIS- JA PRAKTILINE TÖÖ VIIMSI GÜMNAASIUMIS"
Viljandi Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISE, VORMISTAMISE JA KAITSMISE JUHEND"
Võru Gümnaasium	"VÕRU GÜMNAASIUMI UURIMISTÖÖ JA PRAKTILISE TÖÖ JUHEND"

Munitsipaalgümnaasiumid	
Elva Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISE, VORMISTAMISE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED"
Hugo Treffneri Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISE NING VORMISTAMISE JUHEND"
Kadrioru Saksa Gümnaasium	"KADRORU SAKSA GÜMNAASIUMI ÕPILASTE UURIMISTÖÖ KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
Kiili Gümnaasium	"Uurimistöõ juhend"
Kunda Ühisgümnaasium	"KUNDA ÜHISGÜMNAASIUMI ÕPILASTE UURIMISTÖÖDE, KIRJALIKE JA PRAKTILISTE TÖÖDE KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
Miina Härma Gümnaasium	"GÜMNAASIUMIÕPILASTE UURIMIS- JA PRAKTILISTE TÖÖDE JUHEND"
Pelgulinna Gümnaasium	"ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
Põltsamaa Ühisgümnaasium	"UURIMISTÖÖ JA PRAKTILISE TÖÖ KOOSTAMINE PÕLTSAMAA ÜHISGÜMNAASIUMIS. Juhend"
Tallinna 32. Keskkool	"TALLINNA 32. KESKKOOLI UURIMISTÖÖDE KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
Tallinna Arte Gümnaasium	"UURIMISTÖÖDE KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND TALLINNA ARTE GÜMNAASIUMIS"
Tallinna Mustamäe Gümnaasium	"Õpilaste uurimistöõde koostamise ja vormistamise juhend"
Tartu Jaan Poska Gümnaasium	"Uurimistöõ ja praktilise töö juhend"
Türi Ühisgümnaasium	"ÕPILASTÖÖDE KOOSTAMISE JA VORMISTAMISE JUHEND"
Ülenurme Gümnaasium	"Uurimistöõde koostamise, vormistamise ja kaitsmise juhend"

ACADEMIC WRITING GUIDELINES: TNR 12, 1.5 AND DONE?

**Liisa-Maria Komissarov¹, Helena Lemendik², Eleriin Miilman²,
Nele Novek², Betti Marie Peterson², Reena Roos²,
Marri-Mariska Tammepõld^{2,3}, Nele Karolin Teiva², Ilona Tragel²**

Edinburgh University¹, University of Tartu², University of Helsinki³

In the article, we introduce an analysis of guidelines for theses and other written assignments in Estonian high schools and universities. We have collected 60 guidelines and analyzed them quantitatively to see what topics they contain and in which proportions, and qualitatively to see how those topics are presented and explained. The goal of this study was to understand how guidelines assist students throughout the process of writing longer assignments.

First of all, it is important to emphasize that written guidelines are only a part of the guidance students receive (in addition to writing courses, seminars etc.), yet they are regulated and more centralized at the institutional level compared to other options (e.g. selective courses or Bachelor's/Master's seminars which can vary by teacher). Our analysis of the guidelines shows that they mainly focus on formal aspects. Only 22% of the total volume of guidelines (in pages) is dedicated to aspects related to the actual writing process and the content of the paper (planning, structure, working with sources, use of language). The rest is concerned with requirements on formatting, citation styles, submitting and defending the thesis etc. Of the content and process-related topics, the most attention is paid to the structure of the paper, which is mentioned in all guidelines, whereas the planning and drafting stage is discussed only in 14 guidelines out of 60.

It can thus be concluded from our analysis that the guidelines for writing in Estonian high schools and universities appear to be oriented more toward form than content. The students receive thorough and detailed instructions on what the final text must look like, but the process of creating the text itself is often neglected. Our suggestion is to keep that tendency towards form in mind while creating or updating guidelines in order to make them more content-rich and therefore encouraging and motivating – all that to support (university) students in creation of meaningful texts.

Keywords: writing, guiding, process writing, student research, Estonian